

SKLANJATEV SAMOSTALNIKOV V DELU ADAMA BOHORIČA OTROZHIA TABLA IZ LETA 1580

Metod Čepar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana
metod.cepar@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.37.237-245

Otrozhia tabla iz leta 1580 je fragmentarno ohranjeno delo Adama Bohoriča, ki kot kratek katekizem na osnovi razlage desetih božjih zapovedi uči osnovne verske resnice. Na ohranjenem fragmentu je izpričanih 15 samostalnikov: *beseda*, *Bog*, *gospod*, *ime*, *nadloga*, *nebesa*, *oča*, *odgovor*, *pild*, *praznik*, *prediga*, *reč*, *voda*, *zemlja* in *znamenje*, katerih sklanjatev je predstavljena primerjalno z Bohoričevo slovnico iz leta 1584 in splošnimi težnjami v sklanjatvi samostalnikov slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Gre za primerjavo dveh tiskov istega avtorja, ki imata različno sporočilnost.

Adam Bohorič, samostalniška sklanjatev, slovenski knjižni jezik 16. stoletja, slovenski protestantski tiski, zgodovinsko jezikoslovje

Otrozhia tabla (Child's blackboard) from 1580, by Adam Bohorič, is a fragmentarily preserved short catechism, which on the basis of the ten commandments presents the elementary truths of religion. In the preserved fragment there are 15 nouns: *beseda* (word), *Bog* (God), *gospod* (Lord, sir), *ime* (name), *nadloga* (trouble), *nebesa* (heaven), *oča* (father), *odgovor* (response), *pild* (image), *praznik* (holiday), *prediga* (sermon), *reč* (thing), *voda* (water), *zemlja* (earth), and *znamenje* (sign). Their declension is presented in comparison with Bohorič's grammar from 1584 and the general tendencies in declension of nouns in the Slovene literary language of the 16th century. These are publications by the same writer with different messages.

Adam Bohorič, noun declension, 16th century Slovene literary language, Slovene Protestant prints, historical linguistics

1 Predstavitev obravnavanih del

Otrozhia tabla iz leta 1580 je kratek katekizem,¹ ki na podlagi desetih božjih zapovedi uči osnovne verske resnice z vidika (luteranske) veroizpovedi. Ohranjen je le kratek fragment.²

Struktura besedila je jasno razvidna. Najprej je posamezna božja zapoved citatno prepisana iz *Svetega pisma*. Sledi vprašanje: »Kaj tu pomeni?« in za njim: »Odgovor.« Začetek odgovora v ohranjenem fragmentu je vedno enak, in sicer: »Mi se imamo Boga (čez vse reči) bati inu lubiti ...«, sledi pa razlaga božje zapovedi. Delno je

1 »Vsebinsko lističu je začetek prvega poglavja v Luthrovem malem katekizmu.« (Kidrič 1924: 126)

2 Fragment je v celoti naveden v Kidrič 1924: 125.

ohranjena navedba prve božje zapovedi,³ ki ji sledi kratka razlaga: Boga moramo ljubiti in mu zaupati nadvse. Sledi druga božja zapoved.⁴ Skrunjenje božjega imena je razloženo kot preklinjanje božjega imena, priseganje v božjem imenu, čaranje v božjem imenu, laganje v božjem imenu in goljufanje v božjem imenu. Tretja božja zapoved⁵ je od ohranjenih na fragmentu najbolj razložena v luteranskem duhu. Gre za poudarek na poslušanju in učenju prave božje besede in pravih pridig. Če obstajajo prava božja beseda in prave pridige, verjetno obstajajo tudi napačna božja beseda in napačne pridige, s čimer je mišljeno katoliško tolmačenje božje besede. Na formalni ravni v tem fragmentu s stališča sodobnega nauka Cerkve ne najdem znakov, ki bi nakazovali na razlikovanje med katoliškim in luteranskim tolmačenjem božjih zapovedi. Gotovo pa prav razlaga tretje božje zapovedi s stališča časa, v katerem je bila napisana, lahko pomeni prikrito kritiko takratnega katoliškega tolmačenja le-te. Pri četrti božji zapovedi razlaga ni ohranjena.

Avtor⁶ želi s pomočjo jedrnate razlage in jasne strukture doseči najprej izobražene ljudi, ki znajo brati. Izobraženci imajo tako v tem besedilu dobrodošel pripomoček, kako na nezapleten način preprosto ljudstvo naučiti osnovnih verskih resnic. To je prvi korak na poti k izobraževanju neukih ljudi, ki bi jih nato naučili pisati, brati (abecednik, slovnica), samostojno prebirati *Sveto pismo* in jih pravzaprav naučili razmišljati s svojo glavo.

Bohoričeva slovnica *Arcticae horulae succisivae* iz leta 1584, spisana v latinščini, nam je poznana kot prva slovnica slovenskega jezika. Po besedah avtorja je njen namen predvsem usvajanje pravopisnih pravil. Delo je namenjeno kranjskim, štajerskim in koroškimi veljakom, ki naj bi, ko bi pravila usvojili, ta naučili tudi svoje podložnike. Tako bi mogli tudi oni sami brati *Sveto pismo*. Prav to je bil glavni namen avtorja.⁷ S svojim delom je Adam Bohorič želel dokazati, da je slovenščina kultiviran jezik, ki se ga da opisati z enakimi slovničnimi kategorijami kot latinščino. To je bila v tistih časih ustaljena praksa. Kljub temu pa Bohorič piše, da se zaveda odstopanj, ki obstajajo med kranjskim in latinskim jezikom. Če bi nanje pokazal, bi bralce razočaral, saj bi bilo videti, da slovenščina nima prave slovnice (Ahačič 2007: 71).

3 Veruj v enega Boga.

4 Ne skrni božjega imena.

5 Posvečuj Gospodov dan.

6 Kdo je dejanski avtor tega dela, ni popolnoma znano: »Otročje table ne moremo z gotovostjo pripisati nobenemu znanemu piscu: Dalmatinova in Tulščakova gotovo ni, morda Bohoričeva, toda v tem primeru bi moral Bohorič precej uporabljati podoben tekst iz Kreljeve Otročje biblije.« (Rigler 1968: 194)

7 »Mladi veljaki in bodoči izobraženci slovenskega rodu, ki jim je delo v posvetilu namenjeno, se bodo z njeno pomočjo izurili v omikanem in pravilnem pisanju ter branju slovenščine. Ko bodo enkrat prevzeli funkcije svojih očetov, pa bodo s svojim jezikovnim znanjem skrbeli tudi za širjenje elementarnega jezikovnega znanja med svojimi podložniki in drugimi neplemenitimi ljudmi.« (Ahačič 2015)

2 Analiza samostalnikov v BTa 1580⁸

Ker je delo BTa 1580 ohranjeno le fragmentarno, ni ohranjenih veliko samostalnikov. Vseh skupaj je 15: *beseda*, *Bog*,⁹ *gospod*,¹⁰ *ime*, *nadloga*, *nebesa*, *oča*, *odgovor*, *pild*, *praznik*, *prediga*, *reč*, *voda*, *zemlja* in *znamenje*. Obravnavam jih razvrščene glede na ženski, moški in srednji spol v primerjavi z BH 1584 in splošnim stanjem v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja (v nadaljevanju SKJ 16).

2.1 Samostalniki ženskega spola

2.1.1 *Beseda*

Samostalnik *beseda* je izpričan v obeh delih, skupaj 5-krat.

BTa 1580 **Mn**¹¹ **T**: *besede*.

BH 1584 [4]¹² **Ed I**: *beseda* [3]. R: *Befeda, de* (55).

Sklanjatev samostalnika *beseda* v Bohoričevih delih ne kaže nobenih posebnosti. Ied *beseda* se v SKJ 16 pojavi 1178-krat in je močno prevladujoč (sledi *beséda* [230]). Red *besede* je izpričan v BH 1584 in to samo s končajem *-de*, ki nakazuje, po kateri sklanjativi naj se sklanja. Taka oblika se v SKJ 16 pojavi 715-krat in je najobičajnejša (sledi *beséde* [173]). V BTa 1580 je izpričan Tmn *besede*, ki je pričakovan odraz tudi v SKJ 16.

2.1.2 *Nadloga*

Samostalnik *nadloga* je v BTa 1580 izpričan 1-krat.

BTa 1580 **Mn M**: *nadlugah*.

Ta pojavitev Mmn je pričakovan odraz ajevske sklanjatve. Takih pojavitev je skupno 748, oblika *nadlogah* z odrazom *o* za *ô* se pojavi 23-krat.

2.1.3 *Prediga*

Samostalnik *prediga* je v BTa 1580 izpričan 1-krat.

BTa 1580 **Ed R**: *predige*.

Ta pojavitev Red odraža enako sklanjatev, kot je splošna sklanjatev tega samostalnika v SKJ 16. Samostalnik *prediga* je izposojen iz srednje visoko nemškega *predige* (Striedter-Temps 1963: 201). Že v SKJ 16 je pogostejša različica *pridiga*.

8 Kratice so pojasnjene v seznamu literature.

9 Samostalnik *Bog* pišem z veliko začetnico, saj v Bohoričevih delih vedno označuje krščanskega boga; gre torej za osebno lastno ime. Primera, kjer gre za nekrščanskega boga, sta v BH 1584, S57: »Ut illum dij deaque perdient – da ga bog inu Bogijnje konzhajte.« in Rmn *bogov* iz istega dela.

10 Samostalnik *gospod* pišem z malo začetnico, saj prevladuje pomen, ki ni vezan na Boga. V BTa 1580 sicer gre za pomen 'Bog', vendar je v BH 1584 pomen v vseh primerih (lahko) splošen.

11 Ed = ednina, Dv = dvojina, Mn = množina, I = imenovalnik, R = rodilnik, D = dajalnik, T = tožilnik, M = mestnik, O = orodnik. Ied = imenovalnik ednine itn.

12 Številka v oglatem oklepaju pomeni število pojavitev.

2.1.4 Reč

Samostalnik *reč* je izpričan v obeh delih, skupaj 19-krat.

BTa 1580 **Mn T**: *reči*.

BH 1584 [18] **Ed** [8] **I**: *reč* [3]. **R**: *riči*, *Rezh*, *zhi* (58). **D**: *reči*. **T**: *reč* [2]. **Mn** [10] **I**: *reči* [2]. **T**: *reči* [7]. **M**: *rečéh*.

V BTa 1580 je izpričan Tmn, ki je enak kot v BH 1584 in ne predstavlja nobene posebnosti. Ker je v prvem zlogu *i* kot odraz nenaglašenege jata, sklepam, da je bil naglašen zadnji zlog. V splošnem v SKJ 16 v Tmn prevladujejo oblike *riči* [719] in *ričy* [418]. V BH 1584 je izpričanih več oblik. V Ied je pričakovana oblika *reč*. V Red je poleg oblike *riči*, ki je pričakovana in odraža naglas na koncu (SKJ 16: *ričy* [54], *riči* [47]), izpričan tudi zapis, kjer je paradigma samo nakazana preko končaja *-či*. V tem primeru ni jasno, ali *e* v prvem zlogu ostane ali se, če je kot odraz jata v nenaglašeni poziciji, spremeni v *i*. Oblike z *e* v prvem zlogu so v SKJ 16 v Red izpričane (*reči* [4], *rečy* [3] (Dalmatin), *réči* [2] (KB 1566), *reči* [2] (KPo 1567) in celo *rejči* (TPo 1595)). V Ded je izpričana oblika *reči*, ki je tudi splošno najpogostejša. Enako je z obliko Ted *reč*. V Imn je izpričana oblika *reči*, ki je v SKJ 16 obrobna (*riči* [324] – *reči* [5]). V Mmn oblika *rečéh* odraža naglas na koncu. Tak zapis je izpričan samo v tem delu (sicer *ričéh* [392]).

2.1.5 Voda

Samostalnik *voda* je izpričan v obeh delih, skupaj 9-krat.

BTa 1580 **Mn M**: *vodah*.

BH 1584 [8] **Ed** [6] **I**: *voda*. **R**: *vodé* [2], *vode*. **M**: *vodi*. **O**: *vodo*. **Mn** [2] **I**: *vodé*.

V BH 1584 je izpričan Ied *voda*, ki je skupaj z zapisom *vodá* v DB 1584 edina izpričana oblika Ied samostalnika *voda* v SKJ 16. Red *vodé* odraža naglas na zadnjem zlogu. Sicer je pogostejši zapis *vode* ([265]), ki se v BH 1584 pojavi enkrat (SKJ 16: *vodé* [170]). Med *vodi* ne odraža nobenih posebnosti. Pojavitev Oed *vodo* je najobičajnejši odraz, v DB 1584 je izpričan še zapis *vodó*, ki odraža naglašen zadnji zlog. V Imn pojavitev *vodé* odraža splošno stanje. Mmn *vodah* v BTa 1580 odraža v SKJ 16 edino možno obliko samostalnika *voda* v tem sklonu.

2.1.6 Zemlja

Samostalnik *zemlja* je izpričan v obeh delih, skupaj 23-krat.

BTa 1580 [3] **Ed M**: *zemli* [2]. **O**: *zemlo*.

BH 1584 [20] **Ed I**: *zemlja* [3], *zemla*, *zemlà*. **R**: *zemle*, *zemlé*, *zemlje*, *zemljé*. **T**: *zemljo* [2]. **M**: *zemlji* [7]. **O**: *zemljo* [2].

V Ied so izpričani predvsem različni odrazi jotiranega *l'*. Zapis *zemlà* verjetno poleg otrdelega *l* odraža tudi naglas na zadnjem zlogu, kar ni izpričano v nobenem drugem delu. Odrazi z *l* so v SKJ 16 v vseh sklonih pogostejši od odrazov z *lj*. V Red imamo prav tako različne kombinacije odraza *l'* in označenega naglasa na koncu. Ted *zemljo* ne kaže posebnosti. Odrazi Med so zastopani v obeh delih: v BTa 1580 *zemli*, v BH 1584 pa *zemlji*. Že glede na nihanja med *lj* in *l* znotraj BH 1584 ni nič čudnega, da prihaja do razlik tudi med obema deloma. V Oed je v BTa 1580 *zemlo* in v BH 1584 *zemljo*.

2.2 Samostalniki moškega spola

2.2.1 Bog

Samostalnik *Bog* je izpričan v obeh delih, skupaj 18-krat.

BTa 1580 [3] **Ed** **R**: *Boga*.

BH 1584 [15] **Ed** [14] **I**: *Bog* [3], *Bug* [2], *Búg*. **R**: *Buga* [2]. **D**: *Bogu* [2]. **T**: *Boga*, *Buga*. **O**: *Bugom* [2]. **Mn** **R**: *bogov*.

V Ied so v BH 1584 izpričani različni odrazi cirkumfektiranega *o*. V polovici primerov je zapis z *o* – *Bog*, v polovici pa z *u* – *Bug*. V enem primeru je zapis z ostrivcem na *u* – *búg*, kar kaže na dolžino; to je edini tak zapis v SKJ 16. Zapis z *u* je prevladujoč – 11.992-krat, zapis z *o* ima bistveno manj pojavitev – 1039. V Red je izpričana oblika *Boga* v BTa 1580, v BH 1584 pa oblika *Buga*, ki je v predložni zvezi, zato se naglas umakne na prvi zlog. Ti obliki sta tudi v splošnem najpogostejši, oblika *Boga* je skoraj vedno v nepredložnih zvezah in se pojavi 1690-krat, *Buga* pa skoraj vedno v predložnih zvezah in se pojavi 1367-krat. Ostale oblike so izpričane samo v BH 1584. V Ded je oblika *Bogu*, ki je daleč najpogostejša tudi v splošnem. V Ted imamo obliko *Boga* v nepredložni zvezi in obliko *Buga* v predložni zvezi. V SKJ 16 je več pojavitev v nepredložni zvezi (*Boga* [2837], *Buga* [565]). V Oed je v predložni zvezi izpričan *Bugom* z naglasom na začetku. Ker gre za predložni sklon, so tudi v splošnem pojavitve večinoma naglašene na začetku (*Bugom* [1341], *Bogum* [130]). V Rmn je oblika *bogov*, ki je tudi sicer v SKJ 16 močno prevladujoča (127 pojavitev). Poleg nje obstaja samo še oblika *boguv* [2] iz *P 1563, kjer končni dolgi naglašeni *o* preide v *u*.

2.2.2 Gospod

Samostalnik *gospod* je izpričan v obeh delih, skupaj 6-krat.

BTa 1580 [2] **Ed** **I**: *gospod*. **R**: *gospoda*.

BH 1584 [4] **Ed** **I**: *gospud* [2]. **R**: *gospuda*. **D**: *gospudu*.

V celotni paradigmi se kažejo razlike v odrazu za naglašeni cirkumfektirani *o*, ki je v BTa 1580 *o*, v BH 1584 pa *u*. V Ied je tako v BTa 1580 oblika *gospod*, v BH 1584 pa *gospud*. Oblika *gospud* je sicer močno prevladujoča – 10.737 pojavitev, oblika *gospod* se pojavi 388-krat. V Red je v BTa 1580 oblika *gospoda*, v BH 1584 pa *gospuda*. Oblika *gospuda* je sicer najpogostejša – 2019 pojavitev, oblika *gospoda* je z 81 pojavitvami glede na število pojavitev uvrščena za ijevsko obliko *gospudi* [1037]. V BH 1584 je izpričan še Ded *gospudu*, kar je tudi najpogostejša oblika v SKJ 16 (1482 pojavitev, sledi *gospudi* [364]).

2.2.3 Oča

Samostalnik *oča* je izpričan v obeh delih, skupaj 54-krat.

BTa 1580 **Ed** **T**: *očeta*.

BH 1584 [53] **Ed** [30] **I**: *oča* [10]. **R**: *očéta* [2], *očeta* [2]. **D**: *očetu* [7]. **T**: *očeta* [4], *očéta*. **M**: *očetu*. **O**: *očetom* [2], *očetem*. **Dy** [10] **I**: *očeta*. **R**: *očetov* [2], *očov* [2], *očet*. **D**: *očetoma*, *očetama*, *očetma*. **O**: *očetma*. **Mn** [13] **I**: *očeti* [2], *očovi* [2]. **R**: *očetov* [2], *očov* [2], *očet* [2], *očetih* [2]. **O**: *očetmi*.

V BTa 1580 je izpričan Ted *očeta*, ki je enak kot v BH 1584. Tudi v splošnem je Ted *očeta* z 862 pojavitvami prevladujoč. Ostale oblike: *oča* [16], *očo* [9] so precej manj pogoste. V BH 1584 je samostalnik *oča* vzorčni primer sklanjanja in ima zato izpričanih več oblik. V Ied obstaja samo oblika *oča*. V Red je oblika *očeta*, dvakrat zapisana z ostrivcem – *očéta*, kar kaže na naglašeni drugi zlog. Oblika *očeta* s podaljšano osnovo je tudi sicer najpogostejša – 1407 pojavitev.¹³ Na splošno v stranskih sklonih prevladujejo oblike s podaljšano osnovo. Brez podaljšane osnove je v Red oblika *oča* [29] in po ajevski sklanjatvi *oče* [6]. V Ded je izpričana oblika *očetu* (skupno 707 pojavitev, sledi oblika *oču* [78]). Ted sem obravnaval že na začetku. Med *očetu* je tudi sicer najpogostejši. V Oed je oblika *očetom*, ki je tudi splošno prevladujoča (197 pojavitev, sledi oblika *očom* [51]), in *očetem*, ki je izpričana samo tukaj. V dvojnini imamo v Idv, Rdv, Ddv *očeta*, *očetov*, *očetoma* in *očetama*. V Rdv je lahko tudi ničta končnica – *očet*. V Ddv in Odv se pritika samo končnica *-ma* – *očetma*. V Rdv je izpričana tudi oblika *očov*. V Imn se po dvakrat pojavitva obliki *očeti* in *očovi*. Oblika *očeti* je najpogostejša tudi v splošnem (247 pojavitev). Oblika z *-ovi* obstaja samo v BH 1584.¹⁴ Različice z *-uvi/-evi* so v Trubarjevih delih (*očuvi* [2] in *očevi* [2]). Oblika z ujevsko končnico *-uve* je iz TL 1561 – *očuve*. V Rmn se vsaka po dvakrat pojavijo oblike *očetov*, *očov*, *očet*, ki so razložene že pri Rdv. Dvakrat se pojavi še oblika *očetih*, ki odraža vpliv zaimenske sklanjatve. Oblika *očetov* je splošna (343 pojavitev), oblika *očet* se poleg BH 1584 pojavi še enkrat v JPo 1578, v DB 1584 se trikrat pojavi še oblika z dvojninsko končnico *-u* – *očetu* in enkrat zapis z ostrivcem – *očétov*. V Omn se pojavi oblika *očetmi*, ki je izpričana samo v BH 1584. V ostalih delih je izpričana samo oblika *očeti*.

2.2.4 Odgovor

Samostalnik *odgovor* je v BTa 1580 izpričan 3-krat.

BTa 1580 [3] **Ed I**: *odgovor*.

Zaradi nepovednega sobesedila ne vemo, ali je moškega ali ženskega spola. V SKJ 16 je namreč iz sobesedila razvidnih več primerov, kjer je samostalnik *odgovor* ženskega spola (108) kot moškega spola (32). V 528 primerih ni jasno, katerega spola je. V Ied je največkrat izpričana oblika *odguvor*, z *u* kot odrazom cirkumflektiranega *o*.

2.2.5 Pild

Samostalnik *pild* je izpričan v obeh delih, skupaj 5-krat.

BTa 1580 **Ed R**: *pilda*.

BH 1584 [4] **Ed** [3] **I**: *pild* [2]. **R**: *Pild, a* (51). **Mn T**: *pilde*.

V Ied je oblika *pild*, ki je razen v MTh 1603, kjer obstaja oblika *bild*, edina oblika

¹³ »Sklanjatvenemu vzorcu sodobnega samostalnika *oče očeta* ustreza v protestantskih besedilih 16. stoletja vzorec *oča očeta*.« (Furlan 2016: 29)

¹⁴ Ramovš (1997: 307) sicer izvaja take oblike kot posledico edninske sklanjatve po ženskem *-a* deblu, kar v tem primeru ne drži. V ednini namreč v Bohoričevih delih ni izpričane nobene oblike, ki bi se sklanjala po ženski sklanjatvi. Vse stranskosklonske oblike v ednini imajo podaljšano osnovo *očet-*.

Ied tega samostalnika v SKJ 16. V Red je v obeh delih izpričana oblika *pilda*, ki je skupaj z zapisom *pylda* v TC 1550 edina oblika Red tega samostalnika v SKJ 16. V BH 1584 je še Tmn *pilde*, ki je – razen v Megiserjevih delih, kjer je izpričana napaka *pilda*, in v MTh 1603, II, 555 še oblika *bilde* – edina oblika Tmn tega samostalnika v SKJ 16. Samostalnik *pild* 'podoba' je izposojen iz bavarskega *pilde* (Jazbec 2007: 64).

2.2.6 Praznik

Samostalnik *praznik* je v BTa 1580 izpričan 1-krat.

BTa 1580 **Ed T**: *praznik*.

Oblika *praznik* v Ted je razen v Trubarjevih delih, kjer obstaja tudi zapis *pražnik*, edina oblika tega samostalnika v SKJ 16.

2.3 Samostalniki srednjega spola

2.3.1 Ime

Samostalnik *ime* je izpričan v obeh delih, skupaj 14-krat.

BTa 1580 [3] **Ed R**: *imena*. **T**: *ime*. **O**: *imenom*.

BH 1584 [11] **Ed I**: *jime* [8], *jimé* [2]. **R**: *jimé*, *na* (61).

V Ied je oblika *jime*, dvakrat z napisanim naglasom na zadnjem zlogu. Proteza v vzglasju verjetno označuje dejanski izgovor. V SKJ 16 je sicer močno prevladujoča oblika Ied *ime* (933 od skupno 980 pojavitev). Oblik z vzglasnim *ji* je tako 47. V Red je kot celotna oblika izpričana *imena* iz BTa 1580, v BH 1584 je oblika le nakazana s končnico, zato vzglasje ni relevantno. Oblike z vzglasnim *i* so v SKJ 16 močno prevladujoče tudi v Red (386 od 390 pojavitev). V BTa 1580 sta izpričana še Ted *ime* in Oed *imenom*. Gre za pričakovana odraza, ki se ne razlikujeta od splošne slike v SKJ 16.

2.3.2 Nebesa

Samostalnik *nebesa* je izpričan v obeh delih, skupaj 6-krat.

BTa 1580 **Mn M**: *nebesih*.

BH 1584 [5] **Mn I**: *nebésa*. **D**: *nebesam*. **M**: *nebesih* [2], *nebésih*.

V BH 1584 je izpričana oblika *nebésa* z naglašnim drugim zlogom. V vseh ostalih primerih Imn v SKJ 16 je izpričana oblika *nebesa* brez diakritičnih znamenj. V Dmn se oblika *nebesam* s končnico *-am* kot vplivom ajevske sklanjatve pojavi skupno 23-krat. Oblika *nebesom* se pojavi 25-krat. Oblike z *-am* so značilne predvsem za Dalmatinova dela. V Mmn je v BTa 1580 in BH 1584 izpričana oblika *nebesih*, ki je v BH 1584 enkrat zapisana *nebésih*, kar odraža naglašeni drugi zlog; to je edini tak zapis v SKJ 16. Oblika *nebesih* se sicer pojavi 721-krat od skupno 730 pojavitev Mmn.

2.3.3 Znamenje

Samostalniki *znamenje* je izpričan v obeh delih, skupaj 5-krat.

BTa 1580 **Ed R:** *znaminja*.

BH 1584 [4] **Ed I:** *znaminje, znamjnje*. **R:** *snaminje, nja* (63) [2].

V Ied je oblika *znaminje*, zapisana tudi kot *Snamjnje*. V obeh primerih gre za odraz nenaglašenege jata v drugem zlogu, kar verjetno kaže na naglašen prvi zlog. V Red je celotna oblika, *znaminja*, izpričana v BTa 1580. V BH 1584 je le nakazana sklanjatev, predvidevam pa, da bi bila celotna oblika v BH 1584 enaka kot v BTa 1580, če bi bila izpisana v celoti. Na splošno so v SKJ 16 odrazi podobni.

3 Sklep

BTa 1580 je kot fragmentarno ohranjeno delo Adama Bohoriča zanimivo, če ga primerjamo z njegovo slovnico iz leta 1584. Gre namreč za tiska istega avtorja, ki pa imata vsak svoje sporočilo. Oba tiska imata izobraževalni namen. BTa 1580 kot kratek katekizem oz. razlaga desetih božjih zapovedi uči osnovne verske resnice z vidika luteranske veroizpovedi, slovnica pa kot prva obravnava slovenski jezik kot jezikovni sistem. Namenjena sta najprej izobraženim ljudem in posredno vsakemu posamezniku, željnemu verskega (luteranskega) in jezikovnega znanja. V prispevku sem predstavil vseh 15 samostalnikov, ki so izpričani v tem delu (*beseda, Bog, gospod, ime, nadloga, nebesa, oča, odgovor, pild, praznik, prediga, reč, voda, zemlja, znamenje*), in njihovo sklanjatev. V primerjavi z BH 1584 in splošnimi težnjami sklanjatve samostalnikov v SKJ 16 pomembnejših odstopanj v sklanjatvi ni. Pogosteje kot v splošnem so v BH 1584 izpričana diakritična znamenja, ki jih v BTa 1580 ni: Ied *Búg, jimé, zemlà*, Red *očéta, vodé, zemlé, zemljé*, Ted *očéta*, Imn *nebésa, vodé*, Mmn *nebésih, rečéh*. Pomembne so tudi dvojinske oblike samostalnika *oča*, prav tako iz BH 1584, saj v drugih delih SKJ 16 dvojinske oblike niso izpričane.

Viri in literatura

AHAČIČ, Kozma, 2007: *Zgodovina misli o jeziku in književnosti na Slovenskem: protestantizem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

AHAČIČ, Kozma idr., 2011: *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

AHAČIČ, Kozma, 2015: Adam Bohorič. *Arcticae horulae succisivae de Latinocarniolana literatura*. Kozma Ahačič (ur.): *Slovenske slovnice in pravopisi: spletišče slovenskih slovnice in pravopisov od 1584 do danes*. <https://fran.si/slovnice-in-pravopisi/1/1584-bohoric> (dostop 5. 6. 2018)

BOHORIČ, Adam, 1580 [= BTa 1580]: *Otrozhia tabla*. Ljubljana.

BOHORIČ, Adam, 1584: *Arcticae horulae succisivae* [= BH 1584]. Wittenberg.

DALMATIN, Jurij, 1584: *Biblia* [= DB 1584]. Wittenberg.

Ene dvhovne peisni [= *P 1563]. Tübingen.

FURLAN, Metka, 2016: *Prispevki k slovenski in slovanski etimologiji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

JAZBEC, Helena, 2007: *Nemške izposojenke pri Trubarju*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

JURIČIČ, Jurij, 1578: *Postilla* [= JPo 1578]. Ljubljana.

KIDRIČ, Fran, 1924: *Otrozhja Tabla (ali Biblia) o. 1580*. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* 4/1–4. 125–128.

- KRELJ, Sebastijan, 1566: *Otrozhia Biblia* [= KB 1566]. Regensburg.
- KRELJ, Sebastijan, 1567: *Postilla slovenska* [= KPo 1567]. Regensburg.
- MEGISER, Hieronymus, 1603: *Theaurus Polyglottus* [= MTh 1603]. Frankfurt.
- RAMOVŠ, Fran, (1923) 1997: Deklinacija slovenskega imena očà-óče < отъсь. Fran Ramovš: *Zbrano delo 2*. Uredil Jože Toporišič. Ljubljana: SAZU. 305–313.
- RIGLER, Jakob, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU.
- STRIEDTER-TEMPS, Hildegard, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut; Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- TRUBAR, Primož, 1550: *Catechismus* [= TC 1550]. Tübingen.
- TRUBAR, Primož, 1561: *Svetiga Pavla ta dva listy* [= TL 1561]. Tübingen.
- TRUBAR, Primož, 1595: *Hishna postilla* [= TPo 1595]. Tübingen.

Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.